

AZ INFORMÁCIÓS TEVÉKENYSÉG GAZDASÁGI-PÉNZÜGYI EREDMÉNYEI

A gazdaságirányítás új rendszerének bevezetésével a pénz, mint érték mérő, a korábbinál nagyobb szerephez jutott. Központunk, a vállalati gazdálkodás elemeinek egyre szélesebb körű elterjesztésével, a tájékoztatói tevékenység területén bevételek elérésére törekszik. Munkánkat olyan irányba fejlesztjük, hogy költségeinknek egyre nagyobb hányadát saját bevételeinkből fedezzük. Ilyen szempontból az 1968-as esztendőt induló éveknek kell tekintenünk, mert akkor kezdett kibontakozni tevékenységünk vállalkozási jellege. 1968-ban bevételeinkből fedeztük költségeink 32 %-át, 1973-ban pedig már 70 %-át. Ezt lényegében létszámemelés nélkül hajtottuk végre. Ennek megfelelően a munka termelékenységének növekedése is igen tekintélyes volt. A Központ 1 dolgozójára jutó költségnövekedés 180 %-os, az 1 főre jutó bevétel növekedés pedig 384 %-os.

A gazdálkodás e néhány mutatójának ilyen alakulása mellett azonban mégis azt tartjuk munkánk legjelentősebb eredményének, hogy a tárcához tartozó szakembereket egyre növekvő arányban látjuk el információkkal, szolgáltatunk számukra új, a termelés növelését, gazdaságosságának javítását elősegítő ismereteket.

Gondok és gondolatok egy zenei könyvtárban

GYIMES Ferenc

Hazánk zenei dokumentumoknak szentelt különgyűjteményeiben nagyértékű kéziratokkal, zenei nyomtatványokkal és hangfelvételekkel kerülhet kapcsolatba az érdeklődő. Az itt elérhető könyvtári egységek száma megközelíti az egy milliót.

A "Zenei Könyvtár" megjelölést szinte minden megkérdezett másként értelmezi. A fővárosban ez a kissé tág meghatározás éppúgy ráillik az Országos Széchényi Könyvtár Zeneműtárára, a Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola könyvtárára, az MTA Zenetudományi Intézetének könyvtárára, a Magyar Zeneművészek Szövetségének könyvtárára, mint a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Zenei Gyűjteményére és az Állami Gorkij Könyvtár Zeneműtárára is. Ez a név illeti a megyeszékhelyek, nagyobb városok könyvtárainak zene- és hangtárait, a tanárképző főiskolák ének-zene tanzségeinek könyvtárait, a zeneművészeti szakközépiskolák könyvtárait is. Tulajdonképpen a zenei könyvtári hálózat valamennyi gyűjteményét így neveznénk, ha a hálózat valóban létezne.

Sajnos, egységes zenei könyvtári hálózat nincs. A magyarországi zenei gyűjtemények funkcióik ellátása szerint tudományos könyvtárakra (OSZK, MTA Zenetudományi Intézete, Magyar Zeneművészek Szövetsége), zeneoktatási intézmények könyvtárait (Zeneművészeti Főiskola, Bartók Szakiskola,

tanárképző főiskolák, zenei szakközépiskolák, zeneiskolák könyvtárai), valamint a közművelődési könyvtárak zenei különgyűjteményeire, zenei részlegeire (fonotékák) oszthatók, s ez az elkülönülés - sajnos - valóság. Bizonyos mértékű együttműködés van az egyes típusokon belül, ez azonban inkább egyes feladatok közös megoldására irányuló alkalmi társulás. Jelenleg egyik nagykönyvtár sem felel meg teljes értékű hálózati központnak.

A zenei könyvtári élet háromféle osztottsága mellett szólni kellene a kis "szomszédvárak" sokszor valóban hősi helytállást igénylő pionirmunkájáról is: az alkalmatlan helyiségek, a korszerűtlen felszerelések, az elhasznált berendezések terheiről és a speciális szakképzettséget igénylő feladatkörök munkaerőhiányáról.

Célunk azonban most nem az, hogy átfogó képet adjunk a zenei gyűjtemények helyzetéről. Egyet szeretnénk kissé részletesebben bemutatni az említett zenei könyvtárak közül: az Állami Gorkij Könyvtár Zeneműtárát. Az ismertetést nem kerek évforduló, vagy különleges esemény indokolja. A könyvtári és zenei életben betöltött és sokak által kevésbé (vagy félre-) ismert szerepének és helyének tisztázása feltehetőleg nem lesz haszon nélküli igyekezet.

ELŐTÖRTÉNET ÉS "HŐSKOR"

Hogy jelenlegi funkciói hogyan alakultak ki, annak végigkövetéséhez talán 1947-ig kell visszamennünk, addig a napig, amikor Szabó Ferencné Ráth Lili a Magyar Szovjet Művelődési Társaság akkori - Szentkirályi utcai - helyiségében először adott kölcsön a VOKSZ-tól kapott ajándékkottát az ismerős előadóművészeknek, tanároknak. (A VOKSZ: Vszeszozuznoe Obscsesztvo Kul' turnoij Szvjazi sz zagranicej. Talán a magyar Kulturkapcsolatok Intézete szerepét betöltő, 1925-ben alapított társadalmi szerv, mely a Nagy Honvédő Háború után a különböző baráti társaságok megalakulásáig a tudományos-sport-kulturális küldöttségek cseréjével, különféle kiadványok gondozásával, kiállításokkal segítette elő a Szovjetunió népei és eredményei iránt megnyilvánuló érdeklődés kielégítését.)

A Magyar Szovjet Művelődési Társaság (1948-tól Magyar-Szovjet Társaság) munkájába egyre többen kapcsolódtak be, így a feladatok körét is bővíteni lehetett. Fejér Pálnak (Operaházunk mai főtitkárának) és a zenei szakosztály többi tagjának együttesen kialakított elképzelésében a kottakölcsönzés rövidesen összekapcsolódott a hangzó zene megismerését biztosító lehetőségek megteremtésével. Vagyis szép csendben, minden nagyobb hírverés nélkül létrejött a főváros első nyilvános - ma inkább így mondanánk: közművelődési jellegű - zenei gyűjteménye.

A "közművelődési" jelző mögé a mai szóhasználat beleérti a kölcsönzés, a másolatszolgáltatás és a hangzó anyag átírásának lehetőségét is, ilyen vonatkozásban (vagyis a három összefüggő lehetőség szolgáltatásszerű biztosításának értelmében) mondhatni elsőnek az említett gyűjteményt.

Az MSZT zenei szakosztálya a komplex zenei ismeretterjesztést a szovjet zeneművek rendszeres időközönként megtartott bemutatóival biztosította. Ismertetés, elemzés vezette be a sokszor hanglemezeiről, de sokszor élő adásban is elhangzó műveket, amelyeket (épp az akkori gyarapítási tendencia jóvoltából) minden hallgató kotta formájában kézbevehetett, a magyarázatot és a muzsikát abból követhették.

Lépést tartva a kórusmozgalom megélénkülésével tömegdalok és klasszikus orosz kórusművek egész sorát fordították-fordították le és adták közre. Ezt a tevékenységet 1950-ig, a Zeneműkiadó megalakulásáig nyomon követhetjük. A megjelent kórusművekből nagy példányszámot szereztek be, s azt a műkedvelő kórusoknak kölcsönözték. Nem feledkeztek meg a zenekari művek propagandájáról sem. Kiiratták a várható érdeklődésre számot tartó művek zenekari szólamait, s csekély díjért kölcsönözték azokat is. Ahogyan a lemezjátszó-vásárlás fellendült, ugy ezt a lehetőséget is megragadták: az ajándék-, s a később mind nagyobb számban vásárolt lemezeket letéti összeg ellenében kölcsönözték. (Sajnos, ezek a kölcsönzött lemezek ma már jószerével használhatatlanok.)

A klasszikus orosz és a szovjet művek fordítása - kölcsönzése - propagálása az akkori fenntartó intézmény céljával összhangban állt, s mint különgyűjtemény az orosz és szovjet zenét, a zenekultura keleti aspektusát ismertette meg a látogatókkal.

A mai anyaintézmény, az Állami Gorkij Könyvtár 1956-ban létesült. Három gyűjtemény: a Magyar-Szovjet Társaság orosz nyelvű könyvtára, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár szovjet osztálya és a Horizont Külkereskedelmi Vállalat Gorkij Könyvtára egyesítése útján hívta életre az 1956. 5.sz. törvényerejű rendelet, azzal az elsődleges feladattal, hogy a Szovjetunió kulturájának, irodalmának és az orosz nyelvnek széles körben való elterjesztését segítse elő. Profilja azonban rövidesen bővült, kiterjedt más nagy nyelvekre és kulturákra, melyek a hazai igények szerint érdeklődésre tarthatnak számot. A köztudatban csak az elsődleges feladatnak megfelelő vonások rögződtek, s az idegennyelvű humán kultura szolgálatával, a könyvtár mai feladatkörével (sajnos) még igen sokan nincsenek tisztában. Ez a kihelyezett különgyűjteményre, a Gorkij fasori zeneműtárra is ugyanígy érvényes.

Az MSZT könyvtárával együtt annak zenei különgyűjteményét is átvette az Állami Gorkij Könyvtár. A kiváló könyvtári vezető, Barabási Rezső igazgatása alatt a zenei gyűjtőkör is tágabb lett: a zeneirodalom reprezentáns alkotásait tartalmazó hanglezem- és kottakiadványok módszeres vásárlásával egy új, korszerű elvek szerint fejlesztendő zenei gyűjtemény terve volt kibontakozóban.

A megvalósítást anyagi, személyi és szervezésbeli nehézségek hátráltatták. Az állomány könyvtári igényü feltárásának megkezdése 1961-ig váratott magára. Ezután is csak másfél munkaerő végezte a feldolgozást, így nem csoda, hogy egy évtized volt szükséges a munka befejezéséhez. Az említett időszak alatt nem szünetelt a szolgáltatás: a hatalmas állomány feldolgozott egységei, de a fel nem dolgozott anyagrészek is kölcsönözhetőek voltak és a zenehallgatás lehetőségét is sikerült folyamatosan biztosítani. A feltáró munka elhuzódását az a körülmény is befolyásolta, hogy a zenei cimleírás a kották speciális voltából következőleg több adatot kíván, köztük olyanokat is, melyek a szakembereknek sokat mondanak, ugyanakkor kikeresésük még a gyakorlott feldolgozó számára is időigényes.

A könyvtár vezetősége és a konzultáns szakemberek a Pethes Iván által kidolgozott javaslatot - az ETO 78-as osztályának módosítását - tartották a legalkalmasabbnak arra, hogy a zeneműtár szakrendjének elfogadják. E zenei szakrend nemcsak a megbízható osztályozást teszi lehetővé többvetületű jelzetelemeivel, hanem a kottaállomány szabadpolcos szakrendi

elrendezéséhez is alkalmas alap. Korszerű változatát, a Flexibilis Zenei Osztályozást (FZO) az újabb alapítású magyar zenei gyűjtemények java-része átvette és alkalmazza.

A hőskor - valóban hőskor volt, hiszen a raktározást, a helybenhallgatást, a feldolgozást és a kölcsönzést 1965-től, a Népművelési Propaganda Iroda megalapítása (és a zeneműtár többi helyiségének átadása) következtében egyetlen helyiségben látták el - 1972-ben ért véget. Sándor László igazgató döntése nyomán a Zeneműtár megkapta a fiókkönyvtár helyiségét, s hozzá korszerű elektroakusztikai berendezéseket.

Cornides Donát György, Tóth Béláné, Gráfné Forrai Magda, Ferencz Zoltánné, Kurcz Mária munkájára épülnek a zeneműtár mai eredményei. Vavrincez Vera évtizedes odaadása, szakértelme, következetes alapossága a feldolgozó munka egységét biztosította.

A MAI ZENEMŰTÁR

A mai érdeklődő több mint 2000 magyar- és idegen nyelvű zenei szakkönyvet talál az Állami Gorkij Könyvtár Zeneműtárában: bibliográfiákat, biográfiákat, monográfiákat, zenei lexikonokat, műjegyzékeket és tanulmányköteteket. A kották száma meghaladja a 26 000-t (sorukban hangszeriskolák, pedagógiai összeállítások, különféle nehézségű előadási darabok, kamaraegyüttesek számára írt művek, nagyzenekari és oratórikus művek partitúrái, operák zongorakivonatai). A két és félezer mikrolemez és a rohamosan gyarapodó hangszalagtár közel 3000 óra hallgatnivalót jelent. A legkülönbélebb népzenei anyagok, a kortárs külföldi zeneszerzők művei, a régmúlt műzenéje, teljes operák felvételei, mai magyar szerzők legfontosabb alkotásai biztosítják a látogató érdeklődésének, igényének kielégítését.

A kézikönyvtár anyagának kivételével valamennyi könyv és kotta kölcsönözhető. Az anyakkönyvtár Rex-Rotary gyorsmásológépe megoldja a sürgős és jóminőségű másolatkészítést. Magával hozott hangszalagján vagy kazettáján a kiválasztott zeneműről másolatot bárki hazavihet.

Közös zenehallgatás esetén a terem maximális befogadóképessége 40 fő. Egyéni zenehallgatás alkalmával 8 fejhallgatón 8 különféle zenei műsor szolgáltatása lehetséges.

A látogató több mint 30 magyar- és idegen nyelvű zenei folyóirat legfrissebb számában tájékozódhat a nemzetközi zenei élet aktuális kérdései felől. Kedvelt és gyakran igénybe vett szolgáltatás a rendezvények, műsorok, diafilmek zenei anyagának, kísérő-, aláfestő zenéjének összeállítása, hangszalagon, hangzaskész állapotban való elkészítése.

A heti 28 órás nyitvatartás az igények oldaláról kevésnek tűnik, ugyanakkor a tennivalók számát és a személyi ellátottságot tekintve - sok.

A könyvekről betűrendes keresztkatalógus, a kottákról betűrendes- és szakkatalógus tájékoztat. A hangfelvételekről egyelőre csak provizórikus szerzői nyilvántartás van, készül a betűrendes-, szak- és előadói katalógus. A zeneműismertetéseket külön katalógus tárja fel. Gyűlik az anyag az eseménykatalógus felállításához is. Az új szerzeményekről félévenként gyarapodási jegyzék ad hírt, immár hetedik éve. Az ország valamennyi zenei gyűjteményével való együttműködés eredménye a Beethoven születésének

200. évfordulójára kiadott három kötetes bibliográfia: Beethoven művei a magyar könyvtárakban és gyűjteményekben (könyvek, kották, hanglemezek) - a Beethoven-művek központi katalógusa.

Itt fordul vissza az ismertetés a bevezetőben szóba hozott zenei "gyűjtemény-egyetem" gondolköréhez.

A zenei gyűjtemények munkatársainak egy része négy évvel ezelőtt a Magyar Könyvtárosok Egyesületén belül zenei szekciót alakított, létrehozva a szűkebbkörű szakma társadalmi fórumát, a közös problémák közös megoldásának együttes kimunkálási lehetőségét. A titkárságot a zeneműtár munkatársai alkotják, a rendszeres havi összejövetelek jelentős része a Gorkij fasori helyiségben zajlik.

A közös munka eredményének tekinthető a taglétszám megtízszereződésén túl a KMK támogatásával lebonyolított két tanfolyam; a könyvtárosi alapképzettségű kollégák zenei tematikájú és a zeneiskolák tanárkönyvtárosainak könyvtári tárgyakból álló továbbképzése.

Megoldásra váró feladat - s ebben elsősorban nem a Zenei Szekció társadalmi fóruma a kompetens - a kották és a hangfelvételek központi katalógusának megteremtése. Egy-egy ritkább zenemű felkutatása alkalmával a számbajöhető összes gyűjteményt végig kell telefonálni, még akkor is, ha a válasz minden helyen nemleges lesz. A központi nyilvántartás hiánya miatt történik meg olyan művek tömeges beszerzése, amelyekből az országban elég lenne egy vagy kettő is.

A zeneműtárak gyűjtőköri elhatárolásának nem kis jelentőségű ügye Urbán Lászlónak évekkel ezelőtt a Könyvtáros-ban megjelent "Javaslat a zenei gyűjtemények koordinációjára" c. írása óta alig haladt előre. A KMK mintegy ezer tételt magában foglaló törzsanyag (ajánló)-jegyzéket adott ki, megindulásként a fonotékák törzsállományának egységes kialakításához. Az erre épített második lépcsőt - a specializáltan a megegyezéses irányban való, teljességre törekvő gyarapítást - illetően a mai napig tartó szemérmes hallgatás honol az egész vonalon. Az ország távolról sem korlátlan anyagi lehetőségeit a jövőben nem lenne szabad a gyűjtőkörök tisztázása és összehangolása nélkül felhasználni. A gyűjtemények arányairól szóló irányelvek kidolgozása és megvitatása feltétlenül haszonnal járna. Egy ilyen megbeszélés létrehozásában az érdekeltek tárgyalókészsége, az alkalmas időpont megválasztása és a körültekintő előkészítés eredményes lenne.

A Zeneműtár gyűjtési köre egy - több intézmény képviselőjével folytatott - konzultatív megbeszélés keretében határozott arculatot nyert, amennyiben egy keleteurópai profilu zenei gyűjtemény elvi alapvetése történt meg, az eddig vállalt mellékprofilok (korok, országok, népek zenéjének reprezentáns zenei alkotásainak módszeres gyűjtése) fenntartásával. Ez az alapvetés - a Zeneműtár állományának nagyságát ismerve - alapul szolgálhat a későbbiekben egy országos gyűjtőköri megbeszélés indítványozásához.

Országos érdek indokolja első lépésként talán a közművelődési gyűjtemények közötti gyűjtőköri megállapodás létrehozását a minél közelebbi jövőben. Ezzel párhuzamosan a tudományos és a közművelődési könyvtárak jelenlegi igen korrekt viszonyát - a közös teendők felismerésével és kijelölésével - a hagyományos "három lépést" mindkét oldalról tett egy-egy lépéssel közvetlenebbé, szorosabbá lehetne tenni. Ennek következményeként a fejlődő zeneiskolai könyvtárügy is profitálna a rendeződő zenei könyvtári

munkák előrehaladásából. Közös munkabizottság foglalkozhatna a kották címleirési szabványának revíziójával, ill. a hangfelvételek címleirési szabványának megteremtésével, figyelembe véve az AIBM-nek, a zenei könyvtárak nemzetközi szövetségének ilyen irányú publikációit. És ezek a munkák csak a kezdetet jelentenék. A zenei és hangfelvételi gyűjtemények hálózati központjának megteremtése nélkül központi szolgáltatások nem indulhatnak meg. Szorgalmazni kellene a hangfelvételi kötelempéldány-rendeletnek a nyomtatott dokumentumokhoz hasonló kiterjesztését. Ezután következne a központi feldolgozás, a központi katalóguscédula-ellátás megindítása, majd külön a kották és külön a hangfelvételek központi katalógusának létrehozása. Kiadványként megindulhatna a külföldi kották és hangfelvételek országos gyarapodási jegyzéke. Az itt gyakorlatot szerzett gárda nagyobb bibliográfiai vállalkozások véghezvitelére; retrospektív zeneműbibliográfiák és diszkográfiák összeállítására is alkalmassá válna.

A vázolt tervek légvárok maradnának, ha a zenei könyvtári területen dolgozók nem rajonganának monomániásan hivatásukért, s ha nem akadnának szép számmal az ügyet a helyén látó és megértő támogatók.

Ha az országos problémákat ismerve mindenki valami keveset tesz is azért, hogy a nehézségek fokozatosan megoldást nyerjenek, könyvtári életünknek ezen a területén is előrehaladás lesz majd tapasztalható.